

**LÓCZY LAJOS (1849–1920) GEOLÓGUS, FÖLDRAJZTUDÓS:
A KRAKATAU VULKÁNNAK NAGY KITÖRÉSE
HEGEDŰS JENŐ FELJEGYZÉSEI ALAPJÁN¹
(1883)**

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Nemerkényi Antal vezetésével
(A tanulmányt eredeti formájában közöljük)**

Hegedüs Jenő 16 év óta él Jáván, s a németalföld-keletindiai topográfiai fölvétel egyik főtisztviselője. E minőségében Jáva nyugati partjain működött, midőn a Szunda-szoros [Szunda] kétszáz év óta nyugvó vulkánja, a Krakatau 1883. május 20-án ismét hamut kezdett szórni.

A vulkáni működés augusztus 26–27-én érte el tetőpontját.

A mondott nap reggelén Hegedüs úr a „Velkome bay”-ban volt és megfigyelte, miképen változik a rendes járású délkeleti musszon egyszerre éjszaki szélirányokba. Erre a jelenségre, mely az egyenlítő déli tropusai alatt egészen szokatlan s ennél fogva fölötte meglepő volt; délután detonációk következtek; a levegő sárgás-vörös színt öltött és a délelőtti zivatart vésztojásnyugalom váltá fel. Este 7 órakor már a tropusi alkonyat után megkezdődtek a tengerhullám-emelkedések: a partra gördülő és ismét vissza sikló hullámok meglehetősen szabályos időközökben érkeztek, de mindig nagyobb magasságra tornyosodtak.

Augusztus 27-én reggeli 6 órakor a tenger hullámai elpusztították Anjer [Anyer Kidul] várost, lakosainak nagy részét a hullámsírba temetvén.

³/₄ 9-kor három erős velőtrázó detonáció követte gyorsan egymást, ezeknek a dörgését 1500–1600 kilométernyi távolságban a jávai szigetsor keleti részében és Szumátrának [Szumátra] észak-nyugati csucsán a hollandi csapatvezérek a közelben gyanított ellenség ágyúzásának vették.

Egy negyedre a detonációk után elsötétült a lég, a hamu- és salak-hullás 18 perczig tartó koromsötét-éjszakát okozott, melynek borzalma a folyton magasabbra emelkedő parthullámok zúgása, a hamu- és iszapos terhe alatt le-letöredező fák recsegése közben minden képzelmet felülmúlt.

A nagy detonációkra $\frac{1}{2}$ –1 óra múltán – a part közelségéhez képest – érkezett be a legmagasabb vízhullám: ott, hol Hegedüs volt a „Velkome bay”-ban a vízmagasság 24 métert ért el és átgördült azon a 7–8 kilométernyi földszoroson, mely Jáva nyugati csúcsát a nagy szigettel összeköti. Még 10–12 kilométernyire a tengerparttól is elsöpörte a falvakat.

Néhány perc munkája volt Anjer, Tyeringen, Merak [Merak]; Szumátra keleti partján pedig Telok-Betong [Tekukbetung] tökéletes pusztulása, nem is említve azt a sok kampongot, vagyis maláji falvat, melyet a bennszülöttek laktak. Hivatalos becslések 10.000-re teszik az elveszettek számát ezen az aránylag gyéren lakott vidéken. Az európaiak nagyobb része: 18 vagy 20 odaveszett.

Hegedüs észlelései és közlései még a következőkben foglalhatók össze:

Földrengés nem kísérte a kitöréseket, csupán egy keskeny sáv mentén volt földingás, mely a Kendang hegységből a Krakatau irányában vonul. A detonációkra szabályos időben következtek rá a hullám-emelkedések, mint az egyes exploziók által okozott lüktetések.

A hullámoknak középpontja a Krakatau volt. A legutolsó hullám volt a legmagasabb, erre nyugalom következett be. A következő nap reggelén (aug. 28.) a déli tengerparton Hegedüs már csak a rendes apály- és dagálymozgást észlelte.

A pusztítás csupán a Szunda-szoros mellékére szorítkozott. Batáviában [Jakarta] egy 3 órás elsötétedés, 27-én megnyilt új kráter volt, mely augusztusban ismét beomlott. Ekkor Szumátra és Jáva több vulkánja is mozgásban volt; északkeleti irányban a tengerben több (5–16) vulkán nyilt meg és a Krakataunak 820 méternyi magas régi kráterje is azóta működésben van.

Lóczy befejezésül köszönetét fejezi ki a jelen levő Hegedüs Jenőnek az adatok szíves közléseért.

¹ Forrás: Földtani Közlöny, 1883. pp. 402–403. Társulati ügyek. Beszámolók a szakülésekről.